

Жуковська А.Л. Від витоків профілізації старшої школи до сьогодення / А.Л. Жуковська // Педагогічна Житомирщина, 2007. – № 2 (38). – С. 24-26.

А.Л. Жуковська,

аспірант кафедри педагогіки

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Профільне навчання: від витоків до сьогодення

На сучасному етапі розвитку освітньої системи України суттєвим є утвердження учня як найвищої цінності та мети освітнього процесу. Реформування освіти в Україні вимагає нових підходів до оновлення змісту освіти, особливо старшої школи, яка за Законом України „Про загальну середню освіту” має бути, як правило, профільна. У Концепції середньої освіти зазначено, що "загальна середня освіта має забезпечити умови для інтелектуального, соціального, морального і фізичного розвитку та саморозвитку учнів, виховання громадянина-патріота" [1: 4]. Тому необхідно подолати суперечність між вимогами держави та потребами учня, розв'язання яких потребує нових підходів не тільки в організації змісту освіти, але й в організації навчального процесу. Головне завдання вчителя на сучасному етапі є організувати так навчання учнів, щоб дати змогу найширше реалізувати свої можливості, таланти та потреби. Профільна школа має створити сприятливі умови для врахування індивідуальних здібностей, інтересів та потреб учнів, формувати у старшокласників професійного визначення. Реалізація концепції профільного навчання змінює структуру школи, стосунки між учителями та учнями, між батьками та школою. Профільного навчання в старшій школі повинно дати можливість учня визначитись з вибором майбутньої професійної діяльності та ознайомитись з даним напрямом на практиці.

Аналіз наукових джерел свідчить про відсутність цілісних системних досліджень дидактичних засад профільного навчання. Вивчали здебільшого дану проблему при висвітленні загальних теоретичних питань диференціації навчання такі дидактики, як: Ю. Бабанський, О. Бугайов, М. Бурда, О. Гільбух, М. Гузик, О. Корсакові, С. Логачевська, Т. Логвіна-Бик, В. Онищук, В. Паламарчук, П. Сікорський, М. Скаткін. Питання профільного навчання розглядали Н. Бібік, С. Гончаренко, І. Лікарчук, О. Кабарді, А. Макарчик, Б. Мельниченко, О. Овчарук, А. Самодрин, П. Сікорський, Н. Шиян, А. Чернер. Історичні аспекти розвитку профільного навчання, висвітлені в дослідженнях Г. Ващенко, М. Гончарова, В. Кизенка, О. Певцової, В. Ревякіної, І. Смирнової та ін.

Це свідчить про спільний інтерес учених багатьох країн світу до проблеми диференціації навчання, а отже, і профільної освіти молоді, оскільки диференціація

навчання є підґрунтям забезпечення його профільності. Метою даної статті є аналіз історичного розвитку та впровадження профільного навчання в старшій школі України для того, щоб уникнути помилок в сучасному розвитку даної проблеми; окреслення переваг сучасної профілізації.

У новітній історії на території нашої держави відбувається приблизно десята спроба профілізації шкільної освіти. Першу спробу профілювати школу можна віднести до 1864 р. Наказом міністра освіти царської Росії О.В. Головніна були впровадженні три основні типи гімназії: класична (з двома давніми мовами), класична (з латинською мовою) та реальна. Класичні гімназії готувала учнів до вступу в університет, а реальна – до вступу в спеціалізовані навчальні заклади для отримання певних професій [2: 5]. Але в результаті реформ, які проводилися Г.Е. Зенгером у 1902 р., утвердилися три основних типи середніх загальноосвітніх закладів — гімназії, реальні та комерційні училища [3: 3]. У 1914 р було запропоновано тодішнім міністром народної освіти П.М. Ігнат'євим створити єдину середню школу з 7-річним терміном, проте події 1917 р. завадили реалізації даних намірів.

У грудень 1917 р II Всеукраїнським учительським з'їздом було ухвалено резолюцію про те, що загальноосвітньою школа може бути лише впродовж 7-ми років навчання. Після цього учень протягом трьох років мав можливість навчатися у вищій школі. Але ця ідея була реалізована 17-го червня 1921 р. в Проекті єдиної школи.

У 1918р. була спроба Наркомостом України згідно "Положення про єдину трудову школу УСРР" відійти від російського шляху, тоді у старших класах середньої школи виокремлювати три напрями поглибленого вивчення предметів: гуманітарний, природничо-математичний і технічний [4: 6].

Після доби НЕПу семирічні школи в містах стали набирати так званого індустріального ухилу, перетворюючись у "фабрично-заводські", а в селах — на сільськогосподарські, переходячи в агрономізовані навчальні заклади. У 1929 р така профілізація була проголошена, а в 1931 р. успішно реалізована [5: 9]. Трудовий принцип навчання професійної підготовки школярів у 1920 роках стає головним в Україні. Така система суттєво відрізнялася від російської, тому що була спрямована на отримання певної професії. Найбільш поширеними були індустріально-технічні, сільськогосподарські, соціально-економічні, медичні, мистецькі, ремісничо-промислові, будівельні, транспортні школи.

У середині 30-х років більшовицька партія при спробі максимально уніфікувати школу, прийняла рішення про запровадження єдиних для всієї країни навчальних

планів та програм. Профшколи фабрично-заводського учнівства та школи сільської молоді в 1940 році реорганізуються у середні спеціальні навчальні заклади, тобто перейшли до її складу, але стали недоцільними.

Було запропоновано в кінці 50-х років АПН РСФСР (а вона тоді виконувала функції всесоюзного науково-педагогічного центру) запровадити в старших класах загальноосвітніх шкіл три напрями навчання: фізико-математичний і технічний, біолого-агрономічний, соціально-економічний і гуманітарний. Спроба також була не здійснена, адже тодішній перший секретар ЦК комуністичної партії М.С. Хрущов, здійснюючи кукурудзяні та інші реформи, вирішив перебудувати й систему народної освіти [5: 9]. Навчальні плани в школі зазнали змін:

- створюються учнівські виробничі бригади;
- впроваджується підготовка з робітничих спеціальностей;
- практикується виробнича практика на підприємствах.

В 1958 р. за Законом "Про зміцнення зв'язку школи з життям та про дальший розвиток системи народної освіти в СРСР" було створено спеціалізовані школи для обдарованих дітей з фізико-математичним, художнім, музичним нахилом, з поглибленим вивченням іноземних мов [4: 7].

У 60-х роках вчені доводили доцільність запровадження в загальноосвітній школі так званих фуркацій, тобто поглиблене вивчення окремих предметів. Організовувались факультативні заняття за вибором учнів двох напрямів:

- додаткові матеріали до систематичних курсів, що вивчалися паралельно із заняттями за основним матеріалом;
- спеціальні курси, що доповнювали та розширювали систематичні курси основних наук.

Замість цього, через те, що значна частина учнів не спроможна була опанувати навчальні програми, було використано середні профтехучилища, які мали забезпечувати професійне навчання та загальну середню освіту. Сюди направляли учнів, які не встигали в загальноосвітній школі.

У 70-80-х роках на природничо-математичну підготовку в школі відводилося майже стільки часу, скільки й на гуманітарну, а якщо говорити точніше, то на 3-5% менше [6: 47].

У 1985 р. з'являються міжшкільні НВК з визначеним переліком професій.

Після проголошення незалежності почали з'являтися нові типи навчальних закладів: ліцеї, гімназії, коледжі, спеціалізовані школи. Вони зосереджують зусилля учнів на

поглибленому вивченні окремих предметів, котрі потрібні їм для подальшого навчання у вищих навчальних закладах.

Освітою через профільне навчання у загальноосвітніх навчальних закладах у 2001—2002 навчальному році було охоплено 401286 учнів (6,3 % від загальної кількості учнів), у 2003 році — 430569 учнів (відповідно — 6,9 %). Зростання становить 0,6 % [4: 7]. Поступово створюються сприятливі умови для поглибленого вивчення предметів в сільських школах.

На сучасному етапі профільність загалом передбачає вісім напрямів – філологічний, суспільно-гуманітарний, фізико-математичний, природничий, мистецький, спортивний, технологічний й універсальний. Найвищий показник вибору учнями профілю навчання в 2002— 2003 навчальному році простежується на користь суспільно-гуманітарного, інформатики та обчислювальної техніки, філологічного. Водночас знизилась кількість навчальних закладів з біолого-хімічним, екологічним, юридичним профілями навчання [4: 7]. За даними нашого дослідження цікавим є той факт, що більшість учнів Святошинського району міста Києва обирають філологічний напрям, на другому місці – природничо-математичний, на третьому – технологічний.

Профільне навчання в старшій школі вводиться з метою:

- індивідуалізації навчання, розвитку потенціалу особистості;
- задоволення потреб ринку праці держави висококваліфікованими фахівцями;
- розвиток освіти впродовж життя;
- формування активного громадянина суспільства, здатного зайняти гідну роль у розвитку держави.

Завдяки профільному навчанню відбувається:

- вдосконалення та підвищення отриманих знань, умінь та навичок кожного учня;
- розвиток логічного мислення;
- гармонійний розвиток особистості;
- підвищення інтересу та мотивації до процесу навчання;
- індивідуалізація навчання.

Вирішальним чинником для ефективної організації профільного навчання є відповідний рівень професіоналізму педагогічних кадрів. На сьогодні педагогів, готових до роботи у профільній школі, обмаль. І якщо вони ще можуть викладати поглиблений курс з конкретного навчальною предмета, то читати елективні курси, тобто навчальні предмети,

які учень обиратиме не залежно від того, в якому закладі освіти він навчається — навряд.

Становлення особистості як гідного громадянина суспільства багато в чому залежить від етапу вибору майбутньої професії, якому передуює вибір майбутнього профілю навчання. Від вірно прийнятого рішення залежить досягнення у навчанні, задоволення від процесу пізнання, підготовка переходу на наступний освітній рівень.

Дедалі більше науковців доходять думки, що школярів треба заздалегідь готувати до свідомого визначення профілю навчання відповідно до вікових особливостей.

Розробка моделей профільного навчання, проблема їх реалізації є нагальною проблемою освітянської практики.

Список використаних джерел та літератури

1. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа): Затверджено постановою спільного засідання колегії Міністерства освіти і науки й Президії АПН України від 22 листопада 2001 р. № 12/5-2 // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2002. - №2. – С. 2-22.
2. Шукевич Ю. Профілізація освіти у середній школі // Завуч. – 2003. – Жовтень (№29). – С5.
3. Лікарчук І. Щоб профілізація не стала профанацією // Рідна школа. – 2003. - №6. – с. 3-5.
4. Концепція профільного навчання в старшій школі: Затверджено колегією Міністерства освіти і науки України від 25 вересня 2003 р. № 10/12-21 // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2003. - №14. – С. 3-15.
5. Лікарчук І. Проблема профілізації навчання в старшій школі та шляхи її розв'язання // Директор школи. – 2003. – Травень (№20). – С.9-10.
6. Тхоржевський Д.О. Державний стандарт загальної середньої освіти і диференціації змісту навчання // Педагогіка і психологія. – 1999. - №4. – С. 47-51.